

HÁROM RÉGI NYOMDÁSZ.

Mint az «Évkönyv» rendes dolgozótársa, helyén valónak találtam ez egyszer egyet-mást művésztünk gyermekkorából a t. olvasó elé tárni s erre legillendőbbnek véltem néhány régi nyomdásznak életrajzát röviden összevonva bemutatni; egyrészt, hogy a fiatal nemzedék tudomást vegyen nagy elődeinkről, másrészt pedig, hogy ilyenképen is kifejezhessük tiszteletünket és elismerésünket azok elévülhetetlen érdemei iránt. A választás nem volt könnyű, mert a xv. század végén s az egész xvi. század folyamán a fényesebbnél fényesebb neveket látjuk ragyogni művészetünk egén. A sok közül mégis az alább nevezett három férfiú működésének jellemzését fogom megkísérteni; mint kik a legkiválóbbak között is — és pedig méltán — első helyen állanak; a mint ez a következő vázlatos jellemrajzokból is elég világosan kitűnik.

ALDUS MANUTIUS.

Manutius (olaszul Manuzio, Manuzzi, Manucci), más néven *Aldus Romanus*, 1449-ben született Bassiano-ban. Mint jómódú, köztiszteletben álló család sarja gondos nevelésben részesült; tanulmányait Flórencz-

ben végezte, hol is a görög és latin nyelvet olyannyira elsajátította, hogy a carpii herczeg családja körében e nyelvekből leczkéket adott. E főrangú ismeretség révén érintkezésbe jött a tudós világ — melynek akkor Róma képezte góczpontját — valamennyi kitünőségével s alkalmasint ezek biztatására nyitott 1490-ben nyomdát Velenczében, a mely nyomda termékeinek tökéletessége és szépsége következtében alapítójának igen sok dicsőséget szerzett.

Manutius legelőször is az akkori egyedül használatban volt góth jellegű, úgynevezett barátbetűket küszöbölte ki s helyettük a tetszetősb *antiquát* (a mai mediavel-írást) hozta divatba; ő metszette továbbá legelőször a *cursiv* írásokat, melyeket eleinte velencei írásnak neveztek. Végre Manutius javította az interpunctio jeleit is, a mennyiben a kómmának, mely addig esetlen egyenes vonásból állott, a mai alakot adta; úgyszintén a pont, a kettős pont, valamint a pontos vesszőnek helyes használatát is legelőször az ő nyomdájából kikerült munkákban találhatjuk.

Legkiválóbb műve volt 28 görög klasszikusnak kiadása (*Editiones principes*).

Görög és latin nyelvű kiadványai oly tökéletesek, hogy még ma is az eredeti kéziratokkal egyenrangúaknak tekintetnek és «Aldinák» czíme alatt a bibliographusok előtt nagy becsben állanak. Korának többi jeles nyomdásza, úgymint: Jodocus Badius, Froben, a Giunták, Gryphius stb. korrektség és kiállítás tekintetében mintaképül vették maguknak a Manutius sajtói alól kikerülő műveket.

E rendkívüli férfiú, ki mint tudós és mint nyomdász egyaránt nagy dolgokat művelt, 1515 febr. 6-án hunyt el. (Más forrás szerint 1516-ban múlt volna ki, még pedig orgyilkos keze által; azonban újabbkori

életrajz-írói életének ily tragikus végéről mit sem említenek.)

Fia, *Pál*, szül. 1511 június 12-én, szintén kitünő latinista, 1533-ban vette át a nyomdát, melyet aztán Rómába tett át. Legkiválóbb műve Cicero kiadása. Ennek fia, ifj. *Aldus Manutius*, ki 1547 február 13-án született, mint elsőrangú nyelvész ismeretes, 1590-ben lett a római *Typographia Vaticana* nevű pápai nyomdának vezetője, mely jeles műintézet atyja, illetőleg nagyapja nyomdájából került ki. Halála napjául 1597 október hó 28-át mondják. Ő vele vége szakadt a híres Manutius nyomdász-családnak.

FROBEN JÁNOS.

1460 körül Franken német tartomány Hammelburg nevű helységében született. Tanulmányait Németországban kezdte és Bazel városában fejezte be. Itt történt, hogy tanulmányai mellett Ammerbach és Petri két jöhírű nyomdász üzletében mint javítnok volt alkalmazva, s e foglalkozása közben annyira megkedvelte a nyomdászatot, hogy 1491-től kezdve egészen ennek szentelte magát és saját üzletet nyitott Bazelben.

Froben érdeme, hogy Németországban ő küszöbölte ki az idomtalan alakú ósdi írásfajokat és Manutius betűfajait hozta forgalomba; továbbá, hogy nagy súlyt fektetett műveinek minél hibátlanabb kiállítására. Dícsérőleg kell még fölemlítenünk, hogy az ő műhelyéből csakis komoly tartalmú tudományos művek kerültek ki, többnyire héber, görög és latin nyelven, nem pedig az akkori divat szerinti gyalázó valláspolitikai pártíratok.

Froben jellemét híven tükrözi vissza azon keserű panasz, melyet az általa 1517-ben kiadott «Aesopus» című könyv előszavában találunk.

E helyen körülbelől következőkép nyilatkozik: «Nem annyira nevetségés, mint inkább a tudományra és a tanulni vágyókra igen káros, hogy vannak oly könyvnyomtatók, kik azon hiszemben élnek, hogy az ő munkájok is olyan jó mint másé, és azután potom áron igyekeznek azon túladni. Én könyveimet szigorúan átkorrigáltatom, jó papírost szerzek be és szakértő embereket alkalmaztatok, ha mindjárt nagy költséggel is. A mit amazok elkövetnek, arról ítéljenek mások. Én azonban el nem fojthatom abbeli aggodalmamat, hogy ha művészetünkben csupán csak a rideg üzleti szempont lesz az irányadó, úgy szép találmányunkból több kárt, mint hasznot fog látni a civilisatio.» Úgy látszik tehát, hogy már akkor is voltak szakmánk terén Olcsó Jánosok.

Froben 1527 október havában halt meg egy régebben szerzett lábbaj elmérgesedése folytán, melyhez időközben még egyéb testi fogyatkozások is járultak.

Nyomdáját halála után fiai, *Jeromos* (szül. 1501 július hó 6-án, † 1563-ban) és *János*, továbbá veje, *Episcopi* *Miklós* († 1564-ben) vezették alapítója szellemében; ezek után pedig rászállott az üzlet *Ambrus* és *Aurél* nevű unokáira, kikkel, úgy látszik, kihalt a Froben-nemzetség, mert a nyomdász-történetben ezután nem találkozunk többé e fényes névvel.

STEPHANUS ROBERT.

Stephanus Robert, vagy valódi nevén *Etienne Robert*, 1503-ban született Párisban. Atyja, Etienne Henrik (sz. 1460-ban, † 1520-ban) és Colinäus Simon mostoha atyja, szintén jómódban álló nyomdászok voltak. Még fiatal ember volt, mikor (1527-ben) saját nyomdát nyitott, melyben kivált héber bibliák nyomtatásával foglalkozott, s melyekkel csakhamar nagy hírnévre

tett szert. Hírneve még emelkedett, midőn híres kartársának, Jodocus Badiusnak veje lőn. I. Ferencz francia király 1539-ben udvari nyomdászszá nevezte ki, s mint ilyen a héber, görög és latin nyelvű könyveknek nemcsak kiadását intézte, hanem azokat saját jegyzetekkel és magyarázatokkal is ellátta.

Igy történt, hogy az általa hetedízben kiadott héber biblia némely magyarázó tétele a Sorbonne nevű egyetem papi intézőinek, mint a kik Stephanus e működését különben is elejétől fogva görbe szemmel nézték, ürügyül szolgált arra, hogy vele kikösenek.

Stephanus bátran fölvette az eléje dobott keztyűt és sok éven át polemizált a Sorbonne theologusaival. Végre is a papok, nem tudván másképp ellene sikerrel föllépni, eretnekséggel kezdték vádolni, sőt azt is híresztelték róla, hogy a királyi nyomda betükészletét a saját üzlete előnyére megdézsmálta, mely utóbbi ráfogás annál otrombább volt, mivel hogy Stephanus már sokkal előbb bírt teljesen berendezett nyomdával és tudva volt az is, hogy az ő nyomdájából szaporította a királyi nyomda idegen nyelvű betűit is.

A viszonyok odáig fejlődtek, hogy Stephanus élete biztonságáért kénytelen volt Párist otthagyni és Genfben keresni menedéket, hol 1552-ben nyomdát nyitott. Azalatt ellenségei szülővárosában annyira vitték, hogy in effigie máglya-halálra ítéltetett és helyette egy szalmából készült alakot égettek el. Ily rútol bántak tulajdon hazájában e nagy nevű tudóssal és művészzel.

Mint nyomdász Stephanus rendkívül ambiciózus volt. Jellemzésére megemlítjük itt ama szokását, hogy mielőtt valamely műve nyomás alá került volna, abból közszemlére Páris piaczain próba-levonatokat agga-

tott ki; tetemes pénzjutalmat ígérve annak, ki e levonatokban bármi hibát bír neki fölmutatni.

Új hazájában, Genfben, hol a református hitvallásra is áttért, Stephanus még csak hét évig élt művészetünknek, mert 1559 szept. 7-én a halál megszabadítá őt a földi zaklatásoktól.

Működésének emléke örökké fenmarad a nyomdászat történetében.

Fia, *Henrik*, szül. 1528-ban Párisban, ki szintén nagy tudós hírében állott, apja mintájára (ki a «Thesaurus linguæ Latinæ»-t adta ki) 1572-ben kiadta a «Thesaurus linguæ Græcæ» című művét. Meghalt 1598-ban Lyonban. — Ennek fia, *Pál*, ki ugyancsak Genfben volt nyomdász, 1566-ban született s 1627-ben halt meg. — Robert öcscse, *Károly*, szül. 1504-ben † 1564-ben, ismeretessé vált «Dictionnaire Historique» című munkája által, melyet 1546-ban adott ki. — *Antal*, Pál fia, született 1592-ben, † 1674-ben Párisban, királyi nyomdász volt ugyanott. Ő vele kihalt a híres Stephanus vagy Etienne nyomdász-család.

Faragó.